

14. Теория и практика дистанционного обучения / Под ред. Е.С. Полат. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.

**Воронюк И. В. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ МОДЕЛЕЙ КРЕАТИВНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ В ПРОГРАММНЫХ СИСТЕМАХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ**

*В статье, на основе сравнения техник взаимодействия учителей и учащихся с функционированием современных программных систем дистанционного обучения, признано их чрезмерно пассивными инструментами обучения, которые не содержат эффективно ориентированного на личность ценностного, нормативного и культурного влияния и не используют механизмы функционирования памяти и личности, что существенно ограничивает их образовательный потенциал. На основе результатов факторно-аналитического исследования особенностей развертывания актов педагогического воздействия на учащихся, предложено новый способ организации креативного взаимодействия программы с пользователем в форме базового алгоритма «активного» взаимодействия и отдельных ключевых идей для разработки компьютерных программ.*

**Ключевые слова:** система дистанционного обучения, активное влияние программы на пользователя, алгоритмы программирования взаимодействия.

**Voronyuk I. V. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF REALIZATION OF MODELS OF CREATIVE INTERACTION AND DEVELOPMENT OF THE PERSON IN PROGRAM SYSTEMS OF REMOTE TRAINING**

*In article, on the basis of comparison the technician of interaction of teachers and pupils with functioning of modern program systems of remote training, it is recognized by their excessively passive tools of training which do not contain the effective focused on person valuable, standard and cultural influence and do not use mechanisms of functioning of memory and the person that essentially limits their educational potential. On the basis of results of factoring-analytical research of features of expansion of actions of pedagogical influence on pupils, it is offered a new way of the organization of creative interaction of the program with the user in the form of base algorithm of "active" interaction and separate key ideas for working out of computer programs.*

**Keywords:** system of remote training, active influence of the program on the user, algorithms of programming of interaction.

---

УДК 159.9:316.61

Горбунова В. В. (м. Житомир)

**МІЖСУБ'ЄКТНІ ВЗАЄМИНИ  
ЯК ЦІНІСНО-РОЛЬОВА СПІВТВОРЧІСТЬ**

*У статті наводяться результати теоретичного моделювання проблеми міжсуб'єктних взаємин з позицій їх ціннісно-рольової природи. Міжсуб'єктна інтеракція розглядається як своєрідна співтворчість, неперервний колообіг суб'єктного осмислення / інтерсуб'єктного творення взаємин.*

**Ключові слова:** міжсуб'єктні взаємини, ціннісно-рольова співтворчість, імпліцитні теорії взаємин, рольові моделі взаємин.

**Постановка проблеми.** Обмірковуючи стосунки, визначаючи бажане, можливе, а також і неприйнятне у собі та інших, ми послуговуємось моральною логікою власного життєвого світу, – тими ціннісними орієнтирами, які засвоюються, творяться, осмислюються та переосмислюються нами в процесі життя. Вибудовуючи взаємини, діючи та реагуючи на вчинки інших, ми застосовуємо свій рольовий репертуар, – ті способи та стратегії реагування, які виникають, розвиваються перманентно випробовуються нами в ході взаємодії. Конгруентність між рольовою поведінкою та ціннісним змістом сві-

домості є своєрідним індикатором гармонійності життєвого світу особистості, ознакою ціннісно-рольового консонансу у його функціонуванні. Відсутність такої – несе певні ризики для особистісного становлення, а також розвитку взаємин, які розгортаються у специфічній інтерпросторовості життєвих світів людей, що одночасно є їхніми учасниками та творцями. Міжсуб'єктні взаємини постійно вибудовуються, конструюються, співтворюються засобами рольової презентації ціннісних змістів свідомості їх творців. Процес та результати цієї співтворчості залежать від цілого ряду факторів, зокрема від особистісних, суб'єктних цінностей, що лежать в основі сприймання, інтерпретації та, власне, регуляції взаємин, а також рольової компетентності як способів та стратегій презентації ціннісного змісту свідомості. Емпіричний аналіз міжсуб'єктних взаємин як ціннісно-рольової співтворчості потребує теоретичного моделювання проблеми з накресленням основних шляхів та завдань такого дослідження.

**Мета статті** вбачається в теоретичному моделюванні міжсуб'єктних взаємин з позицій їх співтворчої, ціннісно-рольової природи.

**Виклад основного матеріалу.** Відпочаткуємо теоретичне моделювання з побудови цілісної картини інтеракції у її структурно-функційних зв'язках – запропонуємо узагальнену модель ціннісно-рольової інтеракції, що унаочнює міжкомпонентну інтегративність і структурно-функційні зв'язки в авторському баченні людських взаємин (рис. 1.).

В концепціях життєвого світу особистості наголошується як мінімум на двох його вимірах (площинах, просторах, аспектах, складових), що різняться за спрямованістю на себе та інших людей, предмети, явища; інтерпретацією, осмисленням дійсності та діяльнісних наслідків цих процесів. Так зовнішній і внутрішній аспекти життєвого світу виокремлює Ф.Ю. Василюк [1]; про зовнішню, віртуальну та внутрішню його складові пише П.П. Горностай [2]; внутрішній світ та зовнішні способи взаємин зі ним розрізняє Д.О. Леонтьєв [6]; індивідний, особистісний та соціальний простори у структурі життєвого світу виділяє Т.М. Титаренко [9]. Якщо аналізувати простір міжсуб'єктних взаємин у структурі життєвого світу, то крім внутрішньої, смисловмісної, ціннісно-інтерпретаційної складової є зовнішня – це власне конструювання, творення, вибудовування взаємин засобами рольової презентації ціннісних змістів свідомості. Якщо міркувати про цю подвійність у структурі інтеракції, то можна говорити про її **ціннісний та рольовий компоненти**, якщо ж ставити акцент на функційних відмінностях, – йтиметься про **інтерпретаційно-ціннісну та презентаційно-рольову регуляцію** взаємин. В такий спосіб у назвах елементів моделі закріплено базові одиниці психологічного аналізу інтеракції (цінності, ролі) та механізми за яким ці одиниці діють, регулюючи взаємини (інтерпретація, презентація).

Ціннісний компонент представлений і може бути досліджений через аналіз **імпліцитних теорій взаємин**, базова функція яких – інтерпретаційно-ціннісна регуляція взаємин, що реалізується, насамперед, в **суб'єктному осмисленні інтеракції**. Рольовий компонент містить **суб'єктивні рольові моделі взаємин**, що у рольовій презентації беруть участь в **інтерсуб'єктному творенні інтеракції**.

Ціннісний і рольовий компоненти взаємозв'язані у структурі інтеракції, також функційно невіддільними є й інтерпретаційно-ціннісна та презентаційно-рольова регуляція. В драматичній моделі життєвого світу особистості П.П. Горностая йдеться про його віртуальну складову, яку автор визначає як

перехідну між зовнішнім та внутрішнім світом частину дійсності, яка "... існує завдяки нашій свідомості, але не в нашій уяві, а в міжособистісному інформаційному полі" [2, с. 17]. В нашій моделі цією складовою є *інтерпросторовість взаємин*, специфічне інтерпросторове середовище, що твориться та розгортається у життєвих світах, де, власне, і формулюються ціннісні закони взаємин та розгортається інтеракція.



**Рис. 1. Узагальнена модель ціннісно-рольової інтеракції**

Беручи до уваги те, що кожен з учасників взаємодії водночас є творцем і мешканцем унікального, неповторного у своїй буттєво-досвідній, подієво-ціннісній будові, життєвого світу – то і простір міжсуб'єктної інтеракції, що феноменологічно присутній у його структурі, – також є унікальним в сенсі своєї представленості для кожного. Ця унікальність полягає, головну, у своєрідній, досвідно-обумовленій, ціннісній інтерпретації подій, вчинків, стосунків тощо.

Потреба аналізу особистості, її внутрішнього світу в ціннісності життєвої подієвості, методологічно обґрунтовується та верифікується в практичних розвідках В.О. Моляко та О.Л. Музики, а також дослідників, що працюють під їхнім керівництвом [4]. Так, в контексті розвитку здібностей та творчих здібностей зокрема, вивчається сенс значимих стосунків і діяльності на різних життєвих етапах, йдеться, насамперед, про їх творчу, розвиваючу, соціо-інтеграційну цінність (О.О. Музика, Н.О. Никончук, Н.Ф. Портницька); аналізується значимість подій у зв'язку із успіхом / неуспіхом в професійній, навчальній, дозвільній діяльності та поціновуванням, або відсутністю такого з боку значимих людей (А.Ю. Вишина, Т.М. Майстренко, О.М. Савиченко, І.М. Тичина); досліджується розвивальний потенціал та кризовість життєвих подій як похідна від можливостей / обмежень здійснювати певні діяльності та отримувати ціннісну підтримку оточення (В.В. Горбунова, В.О. Климчук). В ході ціннісного переживання подій життя утворюються своєрідні системи каузальних зв'язків між подіями, особливостями характеру одних людей та ставленням до них інших; пояснювальні схеми успіху в спілкуванні та діяльності, уявлення про те що і як має бути в стосунках. Все це вкладається у поняття імпліцитних теорій інтеракції – суб'єктивних систем уявлень про особливості, закономірності та правила людських взаємин (таблиця 1.).

## Імпліцитні теорії взаємин

		СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ	
		Ціннісно-рольова складність	Ціннісно-рольова простота
ЗМІСТОВА СПЕЦИФІ- КА	Ціннісна орієнтація на стосунки	Складна стосункова	Проста стосункова
	Ціннісна орієнтація на діяльність	Складна діяльнісна	Проста діяльнісна
	Ціннісно-змістовий баланс	Складна сбалансована	Проста сбалансована

З огляду на змістову специфіку імпліцитних теорій прогнозуються відмінності, зв'язані з орієнтацією на розбудову та підтримання стосунків чи, спрямованість на виконання завдань діяльності. Ідея ціннісної орієнтації суб'єкта на діяльність або стосунки розробляється О.Л. Музикою [8] в межах суб'єктно-ціннісного аналізу творчої особистості. В ході емпіричних досліджень автор виокремив дві основні лінії розвитку у забезпеченні людиною потреби у визнанні, це орієнтація на спілкування і підтримання стосунків або ж – на досягнення безпосередніх результатів в діяльності. Думається, що такий можливий варіант своєрідного ціннісно-змістового балансу, коли вибір гарні взаємини / результат праці вирішується шляхом певного ціннісного компромісу з дотриманням балансу можливих втрат.

Щодо структурних особливостей, то розвиваючи ідеї Дж. Келлі [5] про когнітивну складність особистості як структурну складність організації її системи конструктів, можна говорити про ціннісно-рольову складність / простоту імпліцитних теорій взаємин. Йдеться про широкий зміст понять у сенсі більш або менш складної, структурованої, взаємозв'язаної, ієрархізованої організації імпліцитних теорій, їх багатомірності, каузальній неоднозначності. Зрозуміло, що бінарний поділ є лише схематичною умовністю і в ході емпіричного дослідження типологія імпліцитних теорій інтеракції залежатиме від критеріїв заведених в аналіз. Зокрема це можуть бути систематизовані Ф. Франселою Д. Баністером [10] показники зв'язків між конструктами, такі як диференційованість, артикульованість, інтегрованість тощо або адаптовані до проблеми ціннісно-рольової перцепції характеристики когнітивних стилів особистості, приміром, у систематиці М.О. Холодної [11].

Оскільки саме рольова поведінка є своєрідною презентацією імпліцитних теорій інтеракції, оприявленням іншим суб'єктної цінності взаємин, – можемо говорити про своєрідні рольові моделі побудови взаємин (таблиця 2.).

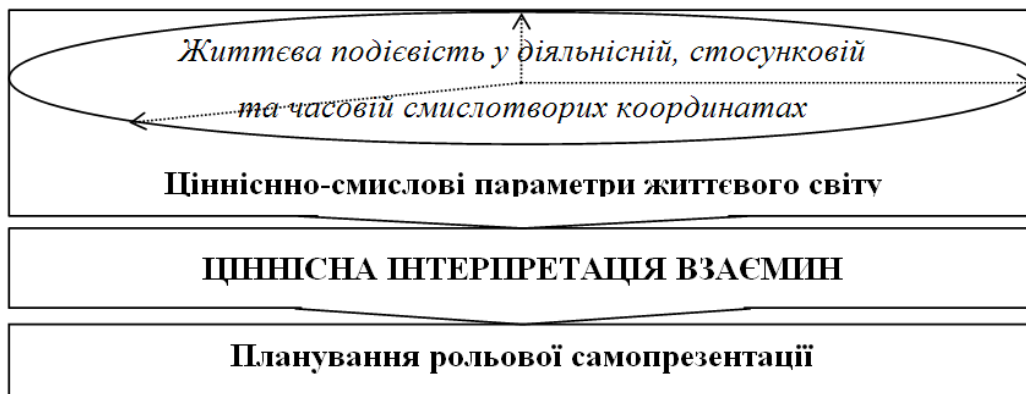
Змістова специфіка імпліцитних теорій взаємин визначатиме власне і їх ціннісну центрацію, як предмет (про що взаємини) та мету (для чого взаємини вибудовуються). Так, ціннісна орієнтація суб'єкта на стосунки буде реалізуватись у прагненні їх налагоджувати, підтримувати та розвивати. Носій таких ціннісних переконань, працюючи над виробничими проблемами, прагнутиме, перш за все, не до їх якнайшвидшого вирішення, а до вирішення зі збереженням "гарних стосунків". Інакше у випадку діяльнісної центрації, коли стосунки не мають такого значення як результат праці. Не виключений і змішаний варіант, за якого інтеракція вибудовуватиметься на компромісній моделі, із прагненням результату із мінімальним ризиком для взаємин.

**Рольові моделі побудови взаємин**

		РОЛЬОВА СПЕЦИФІКА	
		Ціннісно-рольова компетентність	Ціннісно-рольові дисгармонії
<b>ЦІННІСНІСТЬ ВЗАЄМИН</b>	<b>Стосунково-центровані</b>	Гармонійна стосунково-центрована	Дисгармонійна стосунково-центрована
	<b>Діяльнісно-центровані</b>	Гармонійна діяльнісно-центрована	Дисгармонійна діяльнісно-центрована
	<b>Змішані</b>	Гармонійна мішана	Дисгармонійна мішана

Рольова ж специфіка презентації людиною ціннісних змістів свідомості залежатиме від її ціннісно-рольової компетентності. За П.П. Горностаєм [3], рольова компетентність лежить в основі здатності розв'язувати життєві проблеми, через що є умовою гармонійності життєвого світу особистості. Інтегральна за своєю сутністю, вона має складну системну структуру, до якої входить рольова варіативність, гнучкість, глибина та здатність до рольової децентрації і прийняття ролей інших. В такий спосіб рольова компетентність створює умови для якнайповнішої презентації ціннісних змістів свідомості. На іншому боці рольового розвитку і відповідно можливостей рольової презентації цінностей знаходяться рольові дисгармонії – рольовий дефіцит, ригідність, інфантилізм, труднощі прийняття ролей. Якщо говорити про взаємини, то ціннісно-рольова компетентність є інструментом оприявлення ціннісного змісту імпліцитних теорій взаємин суб'єкта і чим компетентніша людина тим більший ціннісно-презентаційний арсенал знаходиться у її порядкуванні.

Функційно імпліцитні теорії взаємин є інтерпретаційними системами, що поряд із іншими ціннісно-смісловими утвореннями життєвого світу людини регулюють осмислення інтеракції (рис. 2).



**Рис. 2. Суб'єктне осмислення взаємин**

Кожна людина має досвід взаємин, приятелювання, дружби, а також незгод, подекуди, зрад та ворожнечі. Особисто пережитий, чутий і бачений на прикладі інших, екстрапольований у майбутнє – цей досвід є основою для оцінно-ціннісних уявлень про те, що допустимо, а що ні, що правильно, а що неприйнятно у стосунках. Кожна з життєвих подій є своєрідною цеглинкою у будівлі життєвого світу, висновки ж, мораль, отримана в ході їхнього проживання – основою смислоконструювання, ціннісними орієнтирами в розумінні

та інтерпретації теперішніх і майбутніх подій життя. Так, А.С. Шаров [1212] розуміє ціннісну регуляцію як певну "об-меженість" особистості, зауважуючи те, що ціннісні інтерпретанти задають певні межі, перцептивні, оціночні, прогностичні. В такий спосіб, утворюється певний діапазон придатності, в межах інтерпретуються всі події у взаєминах.

Свою чергою висновки, зроблені в ході ціннісної інтерпретації, є основою для прогнозування розвитку взаємин, наслідків тих чи інших вчинків, для своєрідного примірювання міжособистісних ролей, селекції рольових стратегій, іншими словами – базисом для планування рольової самопрезентації.

Другий напрямок аналізу – дослідження міжособистісних взаємин не лише в її суб'єктному осмисленні, а й в інтерсуб'єктному творенні (Рис.3).



Рис. 3. Інтерсуб'єктне творення взаємин

В ході спілкування люди не взаємодіють автоматично, сліпо виконуючи функції, розв'язуючи завдання, вирішуючи проблеми, досягаючи результату, – вони роблять це керуючись ціннісними уявленнями про взаємини і працю, засобами рольової поведінки. Візуалізуючи взаємини театральних акторів в ході вистави на рольовій діаграмі, Я. Морено [7] зображує кожного цілісним колом поділений на дві складові – роль і особистість; зв'язки між акторами на цій діаграмі також подвійні – стосунки зумовлені характером ролей та стосунки особистісні. Отже, будь-яка інтеракція є подвійною у своїй сутності – нормативно-рольовою (акторська сценарна взаємодія у прикладі) та ціннісно-рольовою (особистісні взаємини, зумовлені симпатіями / антипатіями, оцінками, поціновуванням тощо). Саме така подвійність сприяє емоційній силі та розмаїттю подій, що розгортаються на тлі взаємин.

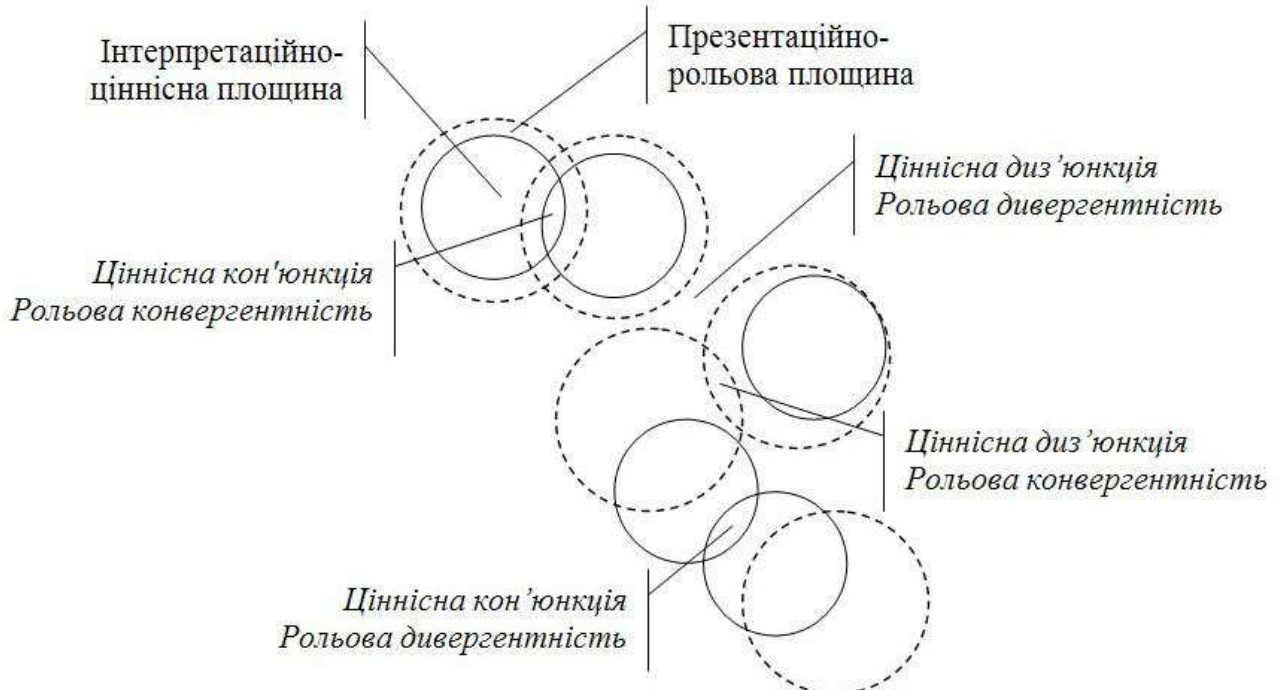
Міжсуб'єктні взаємини, через те, що творять їх завжди кілька осіб, розгортаються у своєрідній полі-, точніше, інтерпросторовості, за якої виникає цілий ряд феноменів, зв'язаних із різницею у ціннісності взаємин для людей та, власне, з рольовою сумісністю (конвергентністю, компліментарністю) чи відхиленнями від такої (Рис. 4).

Попередні міркування щодо рольового оприявлення ціннісного змісту свідомості в рольовій поведінці виводить на двоплощинну, інтерпретаційно-ціннісну та презентаційно-рольову структуру міжособистої інтеракції.

У теорії особистісних конструктів Дж. Келлі [5] специфіка ціннісно-інтерпретаційної спільності / відмінності відображена в основному постулаті (життя людини обумовлено тим, як вона сприймає, інтерпретує та прогнозує події) та трьох базових висновків із нього про зв'язок індивідуального та соціального у змісті конструктів: кожна людина має неповторну систему конструктів; системи конструктів окремих людей схожі настільки, наскільки схо-



жий життєвий досвід цих людей; одна людина розуміє іншу настільки, наскільки вона розуміє її конструкти. Отже, попри те, що простір людських взаємин неповторний для кожного, можна говорити про певні площини ціннісного перетину, інакше, інтерпретаційно-ціннісну кон'юнкцію (втім, як і диз'юнкцію) – умовні зони ціннісної близькості / віддаленості просторів інтерації її учасників, зумовлені близькістю / віддаленістю досвідною.



**Рис. 4. Ціннісно-рольові феномени в інтерпросторовості людських взаємин**

Що ж до особливостей рольової конвергентності / дивергентності, то в розумінні та аналізі цих феноменів продуктивною видається трикомпонентна модель рольової взаємодії П.П. Горностая [2]. Виділення трьох складових у структурі міжособистісної взаємодії (рольові очікування, рольова поведінка, рольова Я-концепція) по-перше, співзвучне із нашими міркуваннями щодо особистісної (ціннісної) детермінації рольової поведінки, а по-друге дає пояснення для ситуацій, коли ціннісна конгруентність не супроводжується рольовою комплементарністю і навпаки. Так, П.П. Горностай говорить про різні точки зору в аналізі рольових очікувань: об'єктивну, як реальні ціннісні вимоги інших та суб'єктивну, як уявлення особистості про те, що важливо та цінно для інших у взаєминах. За ціннісної кон'юнкції просторів міжсуб'єктної інтерації, а також відповідності, конгруентності рольових очікувань в їх об'єктивній та суб'єктивній представленості та, звичайно, за умови рольової компетентності (як здатності адекватного вираження ціннісного змісту свідомості в рольовій поведінці) – матимемо рольову конвергентність. Якщо ж, навіть за умови ціннісної кон'юнкції просторів інтерації, суб'єктивні уявлення про рольові очікування інших не відповідають таким в реальності – є суттєвий ризик рольової дивергентності, принаймні часткової. Якщо ж ціннісні уявлення про інтерацію диз'юнктивні, але є конгруенція суб'єктивних уявлень та реальних рольових очікувань – цілком можлива рольова конвергентність. Розглянуті та інші варіанти у поєднанні ціннісної кон'юнкції / рольової конвергенції – є основою для цілого спектру ціннісно-рольових феноменів міжособистісної інтерації, що лежать в осно-

ві її гармонійного або дисгармонійного, обтяженого конфліктами, розвитку.

**Висновки.** Імплицитні теорії інтеракції, як і особистісні рольові моделі побудови взаємин зустрічаються у реальній взаємодії, творять її та її подієвість, при цьому постійно змінюючись та каталізуючи зміни одна в одній. В такий спосіб, міжсуб'єктні взаємини є своєрідною співтворчістю їх учасників та творців, а їхній аналіз має здійснюватись з врахуванням інструментів цієї співтворчості (рольової поведінки) та її матеріалу (ціннісного змісту свідомості). Неспинний колообіг від суб'єктного осмислення інтеракції до її інтерсуб'єктного творення – власне і є тим живильним середовищем в якому виникають, функціонують та розвиваються ціннісно-рольові феномени міжсуб'єктних взаємин.

#### **ЛІТЕРАТУРА**

1. *Василюк Ф. Е.* Психология переживания: анализ преодоления критических ситуаций / Федор Ефимович Василюк. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
2. *Горностай П. П.* Психология рольовой самореализации личности: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук: спец. 19.00.05 "Соціальна психологія; психологія соціальної роботи" / Павло Петрович Горностай; Ін-т соціальної та політичної психології АПН України. – К., 2009. – 32 с.
3. *Горностай П. П.* Рольова компетентність як умова гармонійності життєвого світу особистості / Павло Горностай // Психологічні перспективи. – 2004. – Вип. 6. – С. 23-35.
4. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень* / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир : Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
5. *Келли Дж.* Теория личности : психология личных конструктов / Джордж А. Келли ; пер. с англ. и науч. ред. А.А. Алексеева. – Санкт-Петербург : Речь, 2000. – 249 с.
6. *Леонтьев Д. А.* Психология смысла. Природа, строение и динамика смысловой реальности / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. – М. : Смысл, 2003. – 487 с.
7. *Морено Я. Л.* Психодрама = Psychodrama / Якоб Морено; [Пер. с англ. Г. Пимочкиной, Е. Рачковой]. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2001. – 521 с.
8. *Музыка О. Л.* Суб'єктно-ціннісний аналіз розвитку творчо обдарованої особистості термінологічний аспект / Олександр Леонідович Музыка // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. Спец. випуск. – Ів.-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2008. – С.59-64.
9. *Титаренко Т. М.* Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Тетяна Михайлівна Титаренко. - К. : Либідь, 2003. – 373 с.
10. *Франселла Ф.* Новый метод исследования личности : руководство по репертуарным личностным методикам : пер. с англ. / Ф. Франселла, Д. Баннистер ; общ. ред. и предисл. Ю. М. Забродина, В. И. Похилько. – Москва : Прогресс, 1987. – 232 с.
11. *Холодная М. А.* Когнитивные стили: о природе индивидуального ума : Учеб. пособие для вузов / Марина Александровна Холодная. – М. : PerSe, 2002. – 302 с.
12. *Шаров А. С.* О-граниченный человек: значимость, активность, рефлексия : Монография / Шаров Анатолий Сергеевич. – Омск : Изд-во ОмГПУ, 2000. – 356 с.

#### **Горбунова В. В. МЕЖСУБ'ЄКТНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КАК ЦЕННОСТНО-РОЛЕВОЕ СОТВОРЧЕСТВО**

*В статье представлены результаты теоретического моделирования проблемы межличностного взаимодействия с позиций его ценностно-ролевой природы. Межсуб'єктная интеракция рассматривается как своеобразное сотворчество, непрерывный кругооборот субъектного осмысления / интросуб'єктного создания отношений.*

**Ключевые слова:** *межсуб'єктное взаимодействие, ценностно-ролевое сотворчество, имплицитные теории, ролевые модели взаимодействия.*



**Gorbunova Viktoria. INTERPERSONAL INTERACTION AS A VALUE-ROLE CO-CREATION**

*The results of theoretical modeling of the problems of interpersonal interaction are presents in this article. The interpersonal interaction is analyzed in terms of value and role its members. Interpersonal interaction is seen as a co-creation, a continuous cycle of personal interpretation / interpersonal building of relationship.*

**Keywords:** *interpersonal interaction, value-role co-creation, implicit theory of interaction, role model of interaction.*

УДК 159.9

Гохман І. О. (м. Одеса)

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІЗУАЛЬНО-МИСЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ФІЗИКІВ**

*У статті розглядаються психологічні особливості розвитку візуально-мисленневої діяльності у студентів-фізиків. Емпірично виявлені показники продуктивності візуально-мисленневих стратегій на основі творчих завдань з фізики.*

**Ключові слова:** *візуальне мислення, візуально-мисленневі стратегії, фізичне завдання, творча задача.*

**Метою** нашого дослідження є вивчення показників продуктивності візуально-мисленневої діяльності студентів-фізиків.

Фізика побудована на моделях пізнання світу, тобто потребує від суб'єкта використання візуального мислення. Саме тому ми вирішили взяти за **предмет** свого **дослідження** показники продуктивності процесів візуально-мисленневої діяльності.

В. С. Ротенберг у роботах, присвячених аналізу процесу мислення у творчості показав, що «нерідко наше навчання, забираючись в найвіддаленіші абстрактності, просто не адресується до образного мислення по пізнавальним можливостям і тим самим створює великі труднощі у учнів. Труднощі мислення, відірваного від образної основи, цілком природні: образ це не просто підніжка теоретичної думки, це її необхідна складова частина. Мислення, позбавлене елементів образності, ризикує стати сухим, безплідним, формальним. Навчання, зовсім не адресоване до образного мислення, не тільки не сприяє його розвитку, а й у кінцевому рахунку пригнічує його» [6, с. 47].

У відповідь на потребу психологічної науки відомій Дослідник Рудольф Арнхейм запропонував поняття «візуальне мислення», а його роботи поклали початок сучасним дослідженням ролі образу світу у творчій діяльності. У своїх роботах Р. Арнхейм визначає візуальне мислення як мислення за допомогою візуальних операцій. Тобто, на відміну від звичайного використання засобів наочності, робота візуального мислення є діяльність розуму в спеціальному середовищі, завдяки якому і стає можливим здійснити переклад з однієї мови пред'явлення інформації на інший, осмислити зв'язки і відносини між її об'єктами.

Такий підхід міститься у роботах, В.І. Жуковського, Д.В. Пивоварова, Р.Ю. Рахматуліна, котрі розглядають основну функцію візуального мислення в його здатності впорядковувати значення образів. «Розумово діяльність неоднорідна, вона може протікати як в процесі оперування словами, так й оперування просторовими структурованими схемами; інтервал Між гранично символізованих вербальними засоби и наочно-іконічними зображеннями за-